

HOUTHEM - HOLZHEIM

Rinus Suijkerbuijk

In Houthems Verleden begint H.J.J. Philippens zijn standaardwerk over Houthem en St. Gerlach als volgt:

„Houthem is fraai gelegen in een dal, omgeven door een ring van heuvels, de laatste uitlopers van de Ardennen. De naam Houthem wordt ontleend aan „bosrijke gebieden“. De naam komt in vele variaties voor, o.a. in 1096 als Holten ⁽¹⁾, in 1140 als Holtheim ⁽²⁾ en in 1244 als Houtheijm. Een omvangrijk bos was hier eertijds aanwezig, zich uitstrekkend van Meerssen tot Hulsberg. In dit Ravensbos stonden eeuwenoude woudreuzen die de hoogten van dit dal beheersten.”

De naam Houthem wordt doorgaans simpelweg omschreven als „heem, heim” in het „hout, bos”. ⁽³⁾ Deskundiger verantwoord wijst de naam op een Germaanse oorsprong: hulta (= bos) en haima (= woning).

En omdat vroeger nagenoeg heel Europa met bos bedekt was, de Germanen grote delen daarvan bewoonden en er nederzettingen vestigden, is het niet verwonderlijk dat meerdere plekken met de naam Holten, Holtheijm, Houtem enz. werden gesticht.

Waar komt de naam nog meer voor?

In Nederland komen de namen Holten, Houten en Houthem voor, die doorgaans voor weinig misverstand zorgen. In het Nederlandstalig gebied, in België, liggen ook enkele gelijknamige plaatsen, waarbij Sint-Lievens-Houtem (vermaard voor zijn bier, katoenweverij en kostschool) en Houtem bij Veurne (in de Eerste Wereldoorlog het hoofdkwartier van het Belgische leger) bij iedere Belg bekend zijn.

In het huidige computertijdperk is het betrekkelijk eenvoudig om op internet gegevens te vinden. Als men dan op het Duitstalige synoniem van Holtheijm gaat zoeken, dan verbaast het toch nog dat **Holzheim** zo vaak voorkomt. In de buurt van Mechernich, Neuss, Göppingen, Polheim, Lauterhofen en Neumarkt in de Oberpfalz in Duitsland bijvoorbeeld, maar ook in Oostenrijk, in het Duitstalige deel van België en Frankrijk (Vogezes, immers [voormalig] Duitstalig gebied) zijn plaatsen met de naam Hol[t]zheim te vinden.

Soms gaat de naamsbekendheid van een persoon of instelling die van de woon/vestigingsplaats verre te boven. Sint Gerlach en Château St. Gerlach zijn kerkelijk en werelds beroemd, maar Paus en Witte Huis zullen echt niet weten waar de vlek „Houthem” gesitueerd is. En zo overkomt het de eenvoudige burger dat hij bij een bezoek aan het Museum Insel Hombroich ⁽⁴⁾, in de buurt van Neuss aan de Rijn, ervaart dat dit museumlandschap in het plaatsje Holzheim ligt.

Kunstmanifestaties

Het permanente beeldenpark in Hombroich ligt in een prachtig, weelderig begroeid, landschap in de Erft-Aue, de uiterwaarden van het riviertje de Erft. De beelden bij Château St. Gerlach in het Geuldal zijn jaarlijks in wisselende

samenstelling in de strakke tuinen te bewonderen. En onwillekeurig wordt men dan getroffen door de toevallige gelijkenis tussen Houthem en Holzheim. Is het niet uiterst curieus dat op beide plekken zulke geweldige, gelijkaardige kunstmanifestaties kunnen plaatsvinden?

Enkele permanente kunstwerken in Houthem (mozaïek-ei vóór het Château St. Gerlach van Irene van Vlijmen (1939-2007)) resp. in Hombroich

St. Martinuskerk

Per auto de kern van Holzheim binnenrijdend word ik getroffen door een bord dat aangeeft dat de H. Missen nog op zondag en woensdag om 11 uur, en vrijdagavond om 17.30 uur gelezen worden. Meest treffend: in de St. Martinuskerk!

En is St. Martinus niet steeds de patroonheilige van de Houthemse kerk geweest, totdat hij in 1808 concurrentie kreeg van St. Gerlach?? Toeval? Waarschijnlijk niet want uit een ander bord (aan een andere Ortsein- oder Ausgang) wordt vermeld dat Holzheim rond 1200 gesticht wordt geacht. En in die periode zal St. Martinus als schutpatroon van nieuw gestichte kerken en kapellen wel erg in de mode zijn geweest.

Gemeente- en parochiewapens

Bij het bekijken van de gemeente- en parochiewapens van Houthem ⁽⁵⁾ en Holzheim treft, niet onverwacht natuurlijk gezien de gemeenschappelijke schutpatroon, de gelijkenis. Maar waar te Houthem St. Martinus vanaf zijn paard een royaal stuk uit zijn mantel snijdt ten behoeve van de hulpbehoevende, gaat de heilige te Holzheim te voet.

De gemeente Houthem verloor in 1940 haar zelfstandigheid. Holzheim, met een beduidend grotere bevolking, kon langer zelfstandig blijven. Doch op 1 januari 1975 ging Holzheim, met circa 7.500 inwoners in de stad Neuss op.

Dus heden ten dage voert nog slechts de St. Martinusparochie Holzheim de barmhartige Sint Martinus in het wapenschild.

Gemeentewapen en zegel van de Houthemse parochie

Wapen van Holzheim

Stations

De Bahnhof van Holzheim bestaat nog steeds in het regionet; het stationsgebouw Houthem, niet zo heel veel kleiner, ziet de Veolia regiotrein nog wel stoppen, maar er is geen loket meer te vinden.

Stationsgebouw Houthem

Erftbahnhof Holzheim

Houthem-St. Gerlach is uniek, maar er blijken meer plaatsen te bestaan met gelijkaardige benamingen, en veel meer overeenkomsten en gelijkenissen dan men zou vermoeden. En of het toeval was dat ik bij het straatnaambord "Am Heiligenhäuschen" in Holzheim aan het etablissement van Harrie Leukel in Vroenhof [vlakbij de vroegere Martinuskerk], de Drie Koningen genaamd, moest denken? Bij de (twee-)jaarlijkse processie naar Vroenhof en Calvariekapel werden vroeger meerdere heiligenhuisjes aangedaan. Het zou de gemeente Houthem gesierd hebben als een dergelijke traditierijke benaming officieel toegekend zou zijn. In het huidige tijdsgewricht is de kans daarop nihil.

Am Heiligenhäuschen

Café De Drie Koningen

Toeval bestaat niet. En daarom vorenstaande beschouwingen naar aanleiding van een toevallig bezoek aan Insel Hombroich te Holzheim-Neuss.

Noten

(1) Jan G.M. Notten: De intrede van "Houten" in de wereld van de geschreven historie, in 't Sjtiegelke (2000) nr. 14, p. 1-12

(2) De 21 seniorenappartementen aan de Martinushof (2010) in Vroenhof kregen in 2008 de naam Holtheym. De bewoners kregen op 1 april 2010 de sleutels van hun nieuwe appartement.

(3) En voor Geulhem en Broekhem gelden „huis, heem aan de Geul” c.q. „huis, heem in het broek/drassig land” als gangbare verklaring.

(4) Het is een nieuw soort museum in de openlucht (Open Air Museum) met als motto „Kunst parallel zur Natur”. Het museum bestaat uit een parkachtig landschap (beeldenpark) met her en der verspreide tentoonstellingsgebouwen waar moderne en hedendaagse kunst wordt tentoongesteld. In de buurt hiervan ligt een voormalige raketbasis die is omgevormd tot een sub-urbaan landschap met gebouwen en instellingen ten behoeve van hedendaagse kunst en architectuur.

(5) Archief Gemeente Houthem, inventarisnummer 121, waaruit blijkt dat in 1889 aan de gemeente Houthem een wapen is verleend:

"In keel een in een gouden mantel met hermelijnen voering en met gouden brodekijnen geklede en met een gouden gepluimde helm gestoken St. Maarten, gezeten op een paard van natuurlijke bruine kleur, met een zwaard van zilver met een gouden gevest in zijn rechterhand afsnijdende een stuk van zijn mantel ten behoeve van een naast het paard gaande naakte bedelaar van natuurlijk kleur, hebbende een gordel van sabel om zijn lendenen en in de linkerhand houdt de heilige een schild van zilver beladen met een van goud gekroonde en geklauwde dubbelstaartige leeuw van keel, alles op een terras van sijnople."